

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI XXII DNI IPP
„MATRIARCHAT-PATRIARCHAT” (16.02.2013)

Marcin Sękowski

W dniu 16 lutego 2013 roku, w ramach XXII Dni IPP, odbyła się w Warszawie konferencja, zorganizowana przez Instytut Psychoanalizy i Psychoterapii (IPP) oraz Uniwersytet Warszawski, stanowiąca „Seminarium prekongresowe” Psychoanalitycznego Kongresu Międzynarodowego Języków Romańskich. W Auli A, Auditorium Maximum Uniwersytetu Warszawskiego, zgromadziło się ponad 170 uczestników, głównie psychoanalitycy, psychoterapeuci psychoanalityczni oraz inni praktycy, odwołujący się w swojej pracy do założeń Freudowskich. Tematem przewodnim spotkania był „Matriarchat-Patriarchat”. Skupiono się więc głównie na kwestiach władzy i podporządkowania, w kontekście seksualności, tak jak jawią się one w świetle psychoterapii zorientowanej psychoanalitycznie. Głównymi gośćmi zaproszonymi przez IPP byli psychoanalitycy z Genewy, dr Danielle Quinodoz oraz dr Jean-Michel Quinodoz (znany polskim czytelnikom za sprawą wydanej w zeszłym roku książki „Rozmowy z Hanną Segal” [1]).

Po przywitaniu gości i uczestników w imieniu organizatorów przez dr Katarzynę Walewską, dr D. Quinodoz wygłosiła półtoragodzinną prelekcję zatytułowaną „Dwie matki Edypa: Jokasta i Merope”. Psychoanalityczka postawiła tezę, iż mit o Edypie przedstawia najślynniejszą porażkę w przepracowaniu kompleksu Edypa, ukazuje bowiem rozegranie w działaniu (przy uciekaniu od świadomości znaczenia własnych czynów) pragnień edypalnych. Tym, co pozwoliło tragicznemu bohaterowi zamordować ojca i poślubić matkę było zastosowanie mechanizmu rozszczepienia na idealnych (Polybos i Merope) oraz prześladowczych (Lajos i Jokasta) rodziców. Jak zauważyła dr D. Quinodoz, Edyp uniknął w ten sposób złożoności relacji trójkątnej i mógł zrealizować swoje mordercze oraz kazirodcze pragnienia, unikając świadomości tego, co czyni oraz wiążącego się z tym poczucia winy. Stwierdziła ponadto, że tego typu mechanizm rozszczepienia pary rodzicielskiej jest często spotykany u naszych pacjentów, chcących uniknąć frustracji, lęku i ambiwalencji, wiążących się z kompleksem Edypa. Unikają oni w ten sposób również integracji ego i afektów oraz prawdziwej genitalności. Prelegentka ukazała dwa przypadki kliniczne obrazujące postawioną tezę oraz jej wartość dla praktyki psychoterapeutycznej. Referat wzbudził żywą reakcję słuchaczy, którzy wyrażali wdzięczność za inspirujące rozważania dr D. Quinodoz oraz zadawali jej wnikliwe pytania o szczegóły omawianych procesów terapeutycznych.

Kolejnym prelegentem była Pani Alicja Kubiak, psychoterapeuta psychoanalityczny i superwizor Polskiego Towarzystwa Psychoterapii Psychoanalitycznej, która w wystąpieniu zatytułowanym „Matriarchat-Patriarchat w praktyce klinicznej” rozważała znaczenie

zaburzeń w rozwojowym przejściu z relacji dwójkowej (matka — dziecko) do relacji trójkątnej (matka — ojciec — dziecko), a więc zaburzeń w przepracowaniu kompleksu Edypa. Pani Kubiak rozpoczęła wystąpienie od refleksji nad Bahofenowską teorią matriarchatu i patriarchy, zauważając jej paralelność z psychoanalityczną koncepcją osobowościowego progresu, od relacji opartej na więzi z matką, do przyjęcia „prawa ojca” po kryzysie edypalnym. Zauważyła jednakowoż, iż Freudyzm w swych twierdzeniach wykracza poza proste założenie o „zastąpieniu” władzy matki, władzą ojca. Stanowiłoby to jedynie pozorną zmianę jakościową; taką właśnie pozorną zmianę obserwować możemy często u pacjentów borykających się z kompleksem Edypa i mających trudności w jego przepracowaniu. Prelegentka określa taki stan rzeczy mianem „królowania w osobowości jednego absolutnego władcy”, w przeciwieństwie do korzystnej sytuacji, w której wspólnie uwewnętrzniona zostaje para rodzicielska w płodnej relacji. Zaprezentowane zostały przypadki trzech pacjentów borykających się z kwestią „wewnętrznego matriarchatu” bądź „patriarchatu”, a więc zmagających się z potężną wewnętrzną reprezentacją jednej postaci rodzicielskiej (matki lub ojca). Pani Kubiak odwoływała się w głównej mierze do współczesnych teorii psychoanalitycznych Janine Chasseguet-Smirgel oraz Dany Birksted-Breen, autorek uwzględniających w swoim myśleniu dziedzictwo Jacquesa Lacana. Wydaje się, iż takie podejście ma ogromny potencjał i cieszy fakt, że prelegentka w tej właśnie perspektywie osadziła swoje rozważania. Ponieważ jeden z omawianych pacjentów cierpiał z powodu ego-dystonicznego homoseksualizmu, w czasie dyskusji po wykładzie na pierwszy plan wysunął się problem hetero-normatywności psychoanalizy, a głos w tej kwestii zajęli między innymi Prof. Jacek Bomba oraz Pan Wojciech Hańbowski. Wcześniej, dr J.-M. Quinodoz wypowiedział się — w kontekście tego samego przypadku — na temat perwersji, jako obronie przed lękami natury psychotycznej.

Po przerwie obiadowej, popołudniową część konferencji otworzył półtoragodzinny referat zatytułowany „Męskość: poza lękiem kastracyjnym” wygłoszony przez, wspomnianego przed chwilą, dr J.-M. Quinodoza. Wystąpienie dotyczyło wpływu wczesnych, pregenitalnych stadiów rozwoju psychoseksualnego na przechodzenie chłopca przez kompleks Edypa. Chodziło o dostrzeżenie zarówno czynników sprzyjających przepracowaniu owego kompleksu, jak i tych oddziałujących na ów proces w sposób niekorzystny. Prelegent dokonał wpieryw krótkiego przeglądu literatury na temat wpływu doświadczeń wczesnodziecięcych na kształtowanie się męskiej tożsamości, zwracając w sposób szczególny uwagę na pozytywne znaczenie przywiązania chłopca do ojca — przywiązania, właściwego „pozycji kobiecej”, którego nie należy mylić ze skłonnościami homoseksualnymi. Psychoanalityk omówił następnie przypadek pacjenta, który ujawniał pragnienie bycia kobietą, przy jednoczesnej dominacji silnych tendencji męskich. Odwołując się do koncepcji Melanie Klein, dr J.-M. Quinodoz zaakcentował duże znaczenie istnienia przewagi miłości nad nienawiścią syna względem ojca, dla przepracowania kompleksu Edypa. Niekorzystny wpływ fiksacji preedypalnych na kompleks Edypa zaprezentowany został na przykładzie kolejnego pacjenta, u którego z pozoru edypalna problematyka skrywała dużo pierwotniejsze pragnienia, lęki oraz obrony. Wydaje się, że „psychiczny patriarchat”, który miał miejsce w jego umyśle, był skutkiem nierozróżnienia reprezentacji ojca i matki; tak więc pomimo ciągłego odwoływania się pacjenta do osoby rodzzonego ojca, relacja trójkątna zdawała się nie być ustanowiona. Referat dr J.-M. Quinodoza — podobnie jak

poprzednie — wywołał żywą reakcję słuchaczy, którzy składali wyrazy podziękowania za zaprezentowane myśli oraz dzielili się własnymi refleksjami na temat znaczenia przedypalnych źródeł rdzennego kompleksu.

Następnie odbyło się spotkanie panelowe poprowadzone przez Prof. Bombę oraz dr Walewską, zatytułowane „Kobiety i mężczyźni w terapii”. Pięcioro uczestników dokonało krótkich prezentacji materiału klinicznego: Pani Jowita Czaja, Pani Joanna Tomczak, ks. Norbert Kacprzak SJ, dr Małgorzata Bednarska oraz dr Ewa Pisarska. Prof. Bomba komentował przedstawiane przypadki, a chętni goście dzielili się swoimi refleksjami na ich temat. Dr D. Quinodoz zwróciła uwagę na uniwersalny problem pojawiający się u wszystkich zaprezentowanych w panelu pacjentów, to jest na ich „osłabione poczucie istnienia” (słabość ego), które z desperacją wzmocnić pragną oni w relacji z psychoterapeutą. Na zakończenie dr Walewska podziękowała zaproszonym gościom i uczestnikom konferencji oraz zaprosiła na przyszłoroczne XXIII Dni IPP, w czasie których dyskutowane będą problemy in vitro, erotyki osób w podeszłym wieku oraz kwestia młodocianych rodziców.

Organizatorom konferencji należą się słowa uznania za to, iż za ich sprawą polscy słuchacze wysłuchać mogli referatów, wygłoszonych przez Państwa Quinodozów — czołowe postacie współczesnego Freudyzmu. Poruszony temat, „Matriarchat-Patriarchat”, skłonił wszystkich prelegentów do skupienia się na, centralnym dla psychoanalizy, zagadnieniu kompleksu Edypa. Można więc powiedzieć, że był to swoisty powrót do korzeni dyscypliny, podczas którego z jednej strony nawiązywano do tradycyjnych sformułowań, a z drugiej każdy z wykładów niósł ze sobą powiew świeżości, ukazując, jak współcześni pacjenci stają w obliczu dylematów, po raz pierwszy opisanych przez Freuda i jego następców; w obliczu różnicy płci i pokoleń, prawa ojca i bólu wykluczenia z relacji między rodzicami, zależności i pragnienia wszechmocy, miłość i nienawiść etc. Organizatorzy zadbali również o uczestników, drukując materiały konferencyjne w postaci estetycznej broszury [2], dzięki czemu goście będą mogli powracać w dowolnej chwili do poruszanych zagadnień, które z pewnością „pracować” będą w ich umysłach jeszcze przez długi czas, wzbogacając pracę kliniczną. Czekamy na kolejne Dni IPP z przekonaniem, że one również, podobnie jak te tegoroczne, okażą się znaczącym i długo pamiętanym wydarzeniem dla wszystkich polskich środowisk, zainteresowanych zorientowaną psychoanalitycznie psychoterapią.

Piśmiennictwo

1. Quinodoz J-M. Rozmowy z Hanną Segal. Jej wpływ na psychoanalizę. Sopot: GWP; 2012.
2. Materiały konferencyjne z XXII Dni IPP „Matriarchat-Partiarchat”. Warszawa; 16.02.2013.